MICROMEGAS

POVESTE FILOZOFICĂ
1752

În romînește de *Al. Philippide*

Doi uriași extratereștri, unul enorm, venind din Sirius, altul ceva mai scund, originar din Saturn, aproape la fel de însuflețiți de spirit filozofic și de curiozitate științifică, ajung în peregrinările lor și pe „grămăjoara de noroi" pe care locuiesc măruntele ființe numite oameni. Cu mare greutate izbutesc ei să zărească o corabie cu savanți francezi înapoiați dintr-o expediție de cercetări științifice, prima de acest gen, și să culeagă de la dînșii o serie de date despre ce gîndesc cei mai cultivați dintre locuitorii pămîntului asupra unor grave probleme de fizică și filozofie.

Micromegas *este așadar o călătorie imaginară, gen literar, asemănător aceluia pe care îl numim astăzi științifico-fantastic. În vreme ce utopiștii care i-au urmat lui Morus își așezau țările, modele de organizare politico-socială, undeva într-un colț neexplorat încă al oceanelor noastre, Campanella și Cyrano de Bergerac le mută în soare și lună. Voltaire, dimpotrivă, aduce sirieni și saturnieni pe planeta noastră, ca niște Gulliveri într-o insulă a piticilor.*

Fizica și astronomia, ca niște discipline antiscolastice care, prin descoperirile lor recente, răsturnau datele Bibliei și serveau propagandei anticatolice, preocupau de mult pe Voltaire.

Filozoful nostru importase din Anglia pasiunea lor, cum o dovedesc Scrisorile filozofice, *apoi tratatul de popularizare* Elemente ale filozofiei lui Newton *(1738) și numeroase alte memorii și opuscule. Anii petrecuți la Potsdam, unde la celebrele*

cine ale lui Frederic al II-lea, prelungite pînă în zori, întîlnea pe Maupertuis, i-au redeșteptat gustul pentru speculațiile filozofice bazate pe științele naturii. În acel mediu a fost compusă povestea lui Micromegas, publicată la Londra în 1752.

Ficțiunea eervește autorului pentru a da contemporanilor săi o lecție de modestie adresată în special teologilor catolici, acelor apologeți ai religiei care predicau că întreg universul a fost subordonat de divinitate plăcerii și folosinței binecredincioșilor de pe pămînt. Cît de ridicolă apare această teză din Teologia astronomică *a englezului Derham în contrast cu proporțiile, rațiunea, știința și tehnica lui Micromegas! Acest om din altă lume este și mare (megas) și mic (micros) în comparație cu alte ființe de pe alte planete și mai voluminoase decît Sirius! Inteligența și durata vieții sînt pe măsura proporțiilor trupești.*

Micul roman filozofic al lui Micromegas respiră încrederea în științele naturii, singurele care nu înșală pe oameni. Actualitatea științifică a vremii ocupă un loc important în povestire, de la descoperirile astronomice ale lui Huygens și cele ale lui Leuwenhoek și Réaumur în lumea infiniților mic pînă la expediția lui Maupertuis și Clairvant la cercul polar nord pentru măsurarea unui grad de meridian. Infinitul mare și infinitul mic, Sirius și ouăle de insecte examinate de Swammerdam la microscop arată că omul se așază foarte aproape de acestea din urmă pe scara formelor materiei. Deși în dosul acestei materii apare din cînd în cînd un creator, rolul acestuia se reduce la un gest inițial, acela al divinității imaginate de deiști. Materia se organizează singură, fiind înzestrată cu prioritatea mișcării. A muri însemnează a înapoia naturii elementele corpului pentru ca acestea să retrăiască într-o altă combinație. Acest atomism lucrețian, propriu materialismului mecanicist din secolul al XVIII-lea, prelungește pe plan literar în Micromegas *concepțiile lui Voltaire din* Tratatul de metafizică *scris la Cirey cu vreo cincisprezece ani mai înainte.*

Metafizica! Pseudoștiința prin excelență, bună numai să înrăiască pe oameni, opuși unii altora de îndată ce se străduiesc să definească sufletul. Descartes, Leibniz și Malebranche au bătut cîmpii în această privință. Abia senzualismul lui Lock

aduce ceva rațional. De la Scrisorile filozofice *convingerile lui Voltaire n-au variat în privința aceasta.*

Caracterul antireligios al opusculului apare la fiecare pagină. Nicăieri, între sisteme planetare, Micromegas n-a întîlnit oreun empireu în numele căruia teologii, pînă și în Sirius, persecută cercetările științifice, aceiași care pe pămînt văd diavolul în dosul oricărui fenomen necunoscut și îl întîmpină cu blesteme.

Pacifismul lui Voltaire, exprimat adesea cînd cu ironie, cînd cu vehemență, reapare în Micromegas *cu un accent deosebit de modern. Curteanul regelui Prusiei nu se sfiește să denunțe pe monarhi ca provocatori ai războaielor, răspunzători de zeci de mii de vieți sacrificate pentru care pun apoi să se cînte Te-Deum-uri. Era poate un mijloc de a-și răcori sufletul, de pe atunci ulcerat de unele comportări ale lui Frederic al II-lea.*

Voltaire plătește și alte polițe în Micromegas. *Secretarul Academiei saturniene, popularizatorul de științe cu stilul înflorit, grăbit să se pronunțe în probleme pe care nu le examinase decît superficial, seamănă ca două picături de apă cu Fontenelle, bătrîn de nouăzeci și cinci de ani pe atunci, precursor al filozofilor iluminiști, dar care în diferite polemici ale lui Voltaire nu-i îmbrățișase totdeauna cauza.*

Marele iluminist a imaginat acum peste două secole zborul interplanetar; ceea ce se credea atunci că e de domeniul purei fantezii devine astăzi o realitate, grație științei sovietice, care prin lansarea primului satelit artificial al pămîntului și al planetei artificiale a deschis o eră nouă în istoria omenirii, era cuceririi spațiului cosmic.

Capitolul I

CĂLĂTORIA UNUI LOCUITOR DIN LUMEA STELEI SIRIUS ÎN PLANETA SATURN

Într-una din planetele care se învîrtesc în jurul stelei numite Sirius trăia un tînăr foarte deştept pe care am avut cinstea să-l cunosc cu prilejul ultimei lui călătorii în măruntul nostru furnicar. Îl chema Micromegas, nume care se potriveşte bine tuturor oamenilor mari. Avea opt leghe înălţime: opt leghe, adică douăzeci şi patru de mii de stînjeni de cîte opt palme fiecare.

Cîţiva geometri, oameni totdeauna folositori publicului, vor lua îndată pana şi vor găsi că, deoarece domnul Micromegas, locuitor din ţara lui Sirius, are de la cap la picioare douăzeci şi patru de mii de stînjeni, care fac o sută douăzeci de mii de palme domneşti, şi avînd în vedere că noi, cetăţeni ai pămîntului, n-avem decît şase palme, iar globul nostru are vreo nouă mii de mile de jur împrejur, vor găsi, zic, că globul care l-a produs pe domnul Micromegas trebuie neapărat să aibă o circumferinţă de douăzeci şi unu de miloane şase sute de mii de ori mai mare decît măruntul nostru pămînt. Nimic nu-i mai simplu şi mai obişnuit în natură decît ceva de soiul acesta. Statele unor suverani din Germania sau Italia, pe care le poţi înconjura într-o jumătate de ceas, comparate cu imperiul Turciei, al Moscoviei sau al Chinei,

nu sînt decît o foarte slabă imagine a nemaipomenitelor descoperiri pe care natura le-a pus în toate fiinţele.

Dacă statura excelenţei-sale are înălţimea pe care am scris-o, toţi sculptorii şi toţi pictorii noştri vor admite fără greutate că o curea cu care domnia-sa îşi încinge mijlocul poate să aibă o lungime de cincizeci de mii de palme domneşti, ceea ce înfăţişează o talie destul de frumoasă.

Cît despre mintea lui, e una din cele mai cultivate pe care le avem; ştie o mulţime de lucruri şi a şi născocit cîteva; nici n-avea două sute cincizeci de ani cînd, în timp ce studia, cum e obiceiul, la colegiul iezuiţilor de pe planeta pe care locuieşte, a descoperit, prin puterea minţii lui, peste cincizeci de teoreme de-ale lui Euclid. Aşadar, cu optsprezece mai mult decît Blaise Pascal, care, după ce a descoperit treizeci şi două jucîndu-se (cel puţin aşa spune soră-sa), a ajuns mai tîrziu un geometru destul de mediocru şi un foarte prost metafizician. Pe la vreo patru sute cincizeci de ani, cînd abia ieşea din copilărie, a disecat o mulţime de insecte de acelea mici care n-au nici măcar o sută de palme diametru şi care nu se văd cu microscoapele obişnuite; a scris cu acest prilej o carte foarte curioasă, dar care i-a adus oarecare neajunsuri. Muftiul din ţara lui, mare chiţibuşar şi foarte ignorant, găsi în cartea lui nişte afirmaţii suspecte, necuviincioase, îndrăzneţe, unele eretice, altele care miroseau a erezie, şi îl urmări cu străşnicie: trebuia ştiut dacă forma substanţială a puricilor din Sirius era de aceeaşi natură cu aceea a melcilor. Micromegas se apără cu mult spirit. Femeile îi luară partea. Procesul ţinu două sute douăzeci de ani. În sfîrşit, muftiul puse pe nişte jurisconsulţi să condamne cartea pe care n-o citiseră, şi autorul primi ordin să nu mai dea pe la Curte timp de opt sute de ani.

Micromegas nu se prea supără că fusese alungat de la Curte, care era plină numai de clevetiri şi de josnicii. Făcu un cîntec foarte nostim împotriva muftiului,

de care acesta nici nu se sinchisi. Pe urmă începu să se plimbe din planetă în planetă ca să-şi desăvîrşească, cum se spune, sufletul şi mintea. Cei care nu călătoresc decît cu poştalionul sau cu landoul vor fi desigur miraţi de felul cum umblă lumea pe-acolo pe sus; fiindcă noi, pe grămăjoara noastră de noroi, nu pricepem nimic dincolo de obişnuinţele noastre. Călătorul nostru cunoştea de minune legile gravitaţiei, precum şi toate forţele atractive şi repulsive. Se slujea de ele atît de bine încît, cînd cu ajutorul unei raze de soare, cînd cu vreo cometă, mergea din glob în glob, el şi cu familia lui, aşa cum o pasăre zboară din ram în ram. Străbătu în puţină vreme Calea Lactee; şi sînt nevoit să spun că n-a văzut niciodată, printre stelele cu care această cale e presărată, acel preafrumos cer empireu pe care ilustrul vicar Derham se laudă că l-a văzut cu luneta lui. Nu vreau de loc să spun că domnul Derham n-a văzut bine, ferească Dumnezeu! dar Micromegas a fost chiar la faţa locului şi ştiu că e bun observator, şi pe urmă eu nu vreau să contrazic pe nimeni. Micromegas, după ce făcu un ocol, ajunse în planeta Saturn. Oricît de obişnuit era el să vadă lucruri noi, la început, cînd văzu cît e de mic globul acesta şi cît de mărunţi sînt locuitorii lui, nu-şi putu ţine zîmbetul acela de superioritate pe care îl au chiar oamenii cei mai înţelepţi. Pentru că, la urma urmei, Saturn e numai de nouă sute de ori mai mare decît pămîntul şi cetăţenii de pe acele meleaguri sînt nişte pitici nu mai înalţi de vreo mie de stînjeni. La început Micromegas rîse nitel de oamenii aceştia, cam aşa cum un muzician italian, cînd vine în Franţa, rîde de muzica lui Lulli. Dar, fiindcă era un ins cu judecată, îşi dădu repede seama că o fiinţă care gîndeşte poate foarte bine să nu fie ridicolă pentru că are numai şase mii de palme înălţime. După ce răspîndi uimire printre dînşii, Micromegas se obişnui cu saturnienii. Legă o strînsă prietenie cu secretarul Academiei din Saturn, un om de duh care, ce-i drept, nu descoperise nimic, dar care făcea dări

de seamă foarte bune despre descoperirile altora şi care făcea binişor versuri mărunte şi calcule uriaşe. Voi însemna aici, pentru mulţumirea cititorilor, nişte vorbe ciudate pe care le rostiră odată între dînşii Micromegas şi domnul secretar.

Capitolul II

CE AU VORBIT ÎNTRE DÎNŞII LOCUITORUL DIN SIRIUS ŞI CEL DIN SATURN

După ce excelenţa-sa se culcă şi secretarul se apropie de faţa lui, Micromegas spuse:

— Trebuie să mărturisim că natura e foarte variată.

— Da, zise saturnianul, natura e ca o grădină ale cărei flori...[1]

— Lasă-mă cu grădina dumitale, spuse Micromegas.

— Ea este ca o adunare de blonde şi de brune ale căror haine...

— Ce am eu cu brunele dumitale? zise Micromegas.

— Atunci e ca o galerie de pictură care...

— Nu, spuse călătorul; natura e ca natura. De ce să-i cauţi comparaţii?

— Pentru plăcerea dumitale, răspunse secretarul.

— Nu vreau să am nici o plăcere, vreau să învăţ ceva. Spune-mi mai întîi cîte simţuri au oamenii de pe globul dumitale?

— Avem şaptezeci şi două de simţuri, spuse academicianul; şi ne plîngem mereu că avem prea puţine. Închipuirea noastră trece dincolo de nevoile noastre. Noi găsim că, mulţumită celor şaptezeci şi două de simţuri ale noastre, inelului nostru şi celor cinci sate-

[1] Voltaire îşi bate joc de stilul încărcat din *Conversaţiile despre pluralitatea lumilor* de Fontenelle, literat francez, fost secretar perpetuu al Academiei de ştiinţe (1657-1757) (n.t.).

liţi ai noştri, sîntem prea mărginiţi; şi, cu toată curiozitatea noastră şi cu tot numărul destul de mare de pasiuni pe care le pricinuiesc cele şaptezeci şi două de simţuri, avem timp destul să ne plictisim.

— Cred, spune Micromegas. Noi, pe globul nostru, avem aproape o mie de simţuri şi tot ne mai rămîne o dorinţă vagă, un fel de nelinişte care ne spune într-una că nu sîntem mare lucru şi că există fiinţe mult mai desăvîrşite. Am călătorit şi eu puţin; am văzut muritori care sînt mult mai prejos decît noi; am văzut alţii mult mai presus; dar n-am văzut nici un muritor care să n-aibă mai multe dorinţe decît nevoi adevărate şi mai multe nevoi decît satisfacţii. Voi ajunge poate cîndva în ţara în care nu lipseşte nimic; pînă acum însă nu mi-a dat nimeni vreo veste sigură despre ţara aceea.

Saturnianul şi locuitorul din Sirius se pierdură atunci în presupuneri; dar, după multe argumentări foarte iscusite şi foarte nesigure, trebuiră să se întoarcă la fapte.

— Cît timp trăiţi dumneavoastră? întrebă Micromegas.

— O! puţin de tot, răspunse prichindelul din Saturn.

— Tot aşa şi noi. Mereu ne plîngem de prea puţin. Asta trebuie să fie o lege universală a naturii.

— Vai! spuse saturnianul; nu trăim decît cinci sute de revoluţiuni solare complete. (Cam vreo cincisprezece mii de ani după numărătoarea noastră.) După cum vezi, asta înseamnă să mori aproape în clipa în care te-ai născut. Viaţa noastră este un punct, durata noastră o clipă, globul nostru un atom. Abia ai început să înveţi ceva şi mori înainte de a fi căpătat oarecare experienţă. În ce mă priveşte, eu nu fac nici un plan; mă socotesc o picătură de apă într-un ocean fără margini. Mi-e ruşine, mai ales în faţa dumitale, de mutra ridicolă pe care o am în lume.

Micromegas îi spuse:

— Dacă n-ai fi filozof, m-aş teme să nu te mîhnesc

spunîndu-ţi că viaţa noastră este de şapte sute de ori mai lungă decît a voastră; dar dumneata ştii foarte bine că atunci cînd trebuie să înapoiezi elementelor trupul pe care îl ai şi să însufleţeşti din nou natura sub altă formă, adică ceea ce se cheamă a muri, atunci cînd clipa aceasta de metamorfoză a sosit, faptul că ai trăit o veşnicie sau că ai trăit o zi este exact acelaşi lucru. Am fost în locuri unde lumea trăieşte de o mie de ori mai mult decît la noi şi am văzut că şi acolo lumea e nemulţumită. Pretutindeni însă sînt şi oameni cuminţi care ştiu să se mulţumească cu ce au şi să mulţumească Autorului naturii. El a răspîndit în universul acesta o sumedenie de varietăţi, cu un fel de uniformitate minunată. De exemplu, toate fiinţele care gîndesc sînt deosebite unele de altele şi toate se aseamănă în fond prin aptitudinea gîndirii şi a dorinţei. Materia este răspîndită pretutindeni, însă are pe fiecare glob însuşiri deosebite. Cîte însuşiri deosebite are materia voastră?

— Dacă vorbeşti, spuse saturnianul, de acele însuşiri fără care noi credem că planeta aceasta n-ar putea să dureze în starea în care este, atunci avem trei sute, ca de exemplu întinderea, impenetrabilitatea, mobilitatea, gravitaţia, divizibilitatea şi celelalte.

— Desigur, zise călătorul, că acest număr mic de însuşiri ajunge pentru scopul cu care Creatorul a clădit locuinţa voastră mică. Admir în toate înţelepciunea lui; văd pretutindeni deosebiri, dar pretutindeni văd şi potriviri. Planeta voastră e mică, locuitorii de asemenea sînt mici, aveţi puţine senzaţii; materia voastră are însuşiri puţine; toate acestea sînt opera Providenţei. Spune-mi acum ce culoare are soarele vostru, cercetînd bine?

— Alb bătînd tare în gălbui, răspunse saturnianul. Şi cînd divizăm o rază atunci vedem că e alcătuită din şapte culori.

— Soarele nostru bate în roşu, spuse Micromegas, şi avem treizeci şi nouă de culori primordiale. Printre toţi sorii pe care i-am văzut de aproape nu sînt doi

care să semene unul cu altul, aşa cum la voi nu este faţă care să nu fie deosebită de toate celelalte.

După mai multe alte întrebări de acelaşi fel, Micromegas voi să ştie cîte substanţe total diferite se aflau în Saturn. Află că nu erau decît vreo treizeci; aşa, de exemplu, Dumnezeu, spaţiul, materia, fiinţele corporale care simt, fiinţele corporale care simt şi gîndesc, fiinţele care gîndesc şi n-au corp, cele care se pătrund, cele care nu se pătrund şi altele. Micromegas, care cunoştea trei sute şi care descoperise încă vreo trei mii în călătoriile lui, îl uimi grozav pe filozoful din Saturn. În fine, după ce îşi spuseră unul altuia puţintel din ceea ce ştiau şi mult din ceea ce nu ştiau, după ce discutară timp de-o revoluţiune solară, hotărîră să facă împreună o scurtă călătorie filozofică.

Capitolul III

CĂLĂTORIA CELOR DOI LOCUITORI DIN SIRIUS ŞI DIN SATURN

Filozofii noştri voiau tocmai să se îmbarce în atmosfera lui Saturn cu o frumoasă provizie de instrumente matematice, cînd amanta saturnianului care aflase de aceste pregătiri veni plîngînd să-i facă reproşuri. Era o brunetă frumuşică, care n-avea decît şase sute şaizeci de stînjeni, dar înlocuia cu multe alte însuşiri plăcute micimea staturii.

— Ce cruzime! spuse ea. După ce ţi-am rezistat o mie cinci sute de ani, cînd, în sfîrşit, începeam să fiu a ta, cînd abia o sută de ani am petrecut în braţele tale, tu mă părăseşti ca să te duci să te plimbi cu un uriaş din altă lume. Văd acum că eşti mînat numai de curiozitate; niciodată nu m-ai iubit. Dacă ai fi saturnian adevărat, ai fi credincios în dragoste. Unde te duci? Ce vrei? Cei cinci sateliţi ai noştri nu sînt aşa de nestatornici ca tine şi nici inelul nostru nu-i aşa

de schimbător. Foarte bine! N-am să mai iubesc niciodată pe nimeni.

Filozoful o îmbrăţişă şi plînse împreună cu ea cît era el de filozof; şi doamna, după ce leşină, se duse să-şi aline necazul cu un filfizon de prin partea locului.

Curioşii noştri plecară. Mai întîi săriră pe inelul lui Saturn, pe care îl găsiră destul de turtit, aşa cum foarte bine a ghicit un locuitor al micului nostru glob.[1] De acolo merseră din satelit în satelit. Pe lîngă cel din urmă tocmai trecea o cometă; Micromegas şi saturnianul săriră pe cometă cu servitorii lor şi cu instrumentele pe care le aveau cu dînşii. După ce făcură vreo sută cincizeci de miloane de leghe, ajunseră la satelţii lui Jupiter. Ajunseră în Jupiter şi stătură acolo un an, în care timp aflară tot felul de secrete interesante care acum ar fi sub tipar dacă domnii inchizitori n-ar fi găsit în ele cîteva afirmaţii cam tari. Eu am citit manuscrisul în biblioteca ilustrului arhiepiscop de... care mi-a dat voie să-i văd cărţile cu o mărinimie şi o bunătate ce merită toate laudele.

Dar să ne întoarcem la cei doi călători.

După ce plecară din Jupiter, străbătură o întindere de vreo sută de milioane de leghe şi trecură pe lîngă planeta Marte care, după cum se ştie, e de cinci ori mai mică decît micul nostru glob. Zăriră doi sateliţi care slujesc acestei planete şi pe care astronomii noştri nu i-au văzut încă. Ştiu că părintele Castel[2] va scrie, chiar destul de frumos, împotriva existenţei acestor sateliţi; dar eu mă adresez celor care judecă prin analogie. Aceşti filozofi de treabă ştiu cît de greu ar fi ca Marte, care e atît de departe de soare, să n-aibă măcar doi sateliţi. În sfîrşit, călătorilor noştri li se păru totul aşa de mic, încît se temură că n-au să găsească unde să doarmă şi trecură mai departe ca doi călători

[1] *Huygens*, fizician, geometru şi astronom olandez (1629—1695) (n.t.).

[2] Autor al lucrărilor: *Matematica universală prescurtată* şi *Clavecinul ocular* (n.t.).

care nu vor să se oprească la cîrciuma din sat şi merg înainte ca s-ajungă în oraş. Dar lui Micromegas şi saturnianului le păru rău că n-au rămas. Merseră o mulţime de drum şi nu găsiră nimic. În sfîrşit, zăriră o luminiţă; era Pămîntul: pentru nişte oameni care veneau din Jupiter asta era o nimica toată. Cu toate acestea, de frică să nu le pară rău şi de data asta, se hotărîră să debarce. Se duseră pe coada cometei şi, găsind o aurora boreală, se urcară în ea şi sosiră pe pămînt, pe ţărmul de miazănoapte al Mării Baltice, la 5 iulie stil nou, 1737.

Capitolul IV

CE LI SE ÎNTÎMPLĂ PE GLOBUL PĂMÎNTESC

După ce se odihniră puţin, mîncară la dejun doi munţi pe care slujitorii îi gătiră destul de bine. Pe urmă vrură să vadă ţărişoara în care ajunseseră. Merseră mai întîi de la miazănoapte la miazăzi. Pasul obişnuit al lui Micromegas şi al slujitorilor lui era de vreo treizeci de mii de stînjeni. Piticul din Saturn venea şi el în urmă gîfîind: trebuia să facă vreo doisprezece paşi cînd celălalt făcea numai unul. Închipuiţi-vă (dacă e îngăduit să se facă asemenea comparaţii) un căţeluş cît pumnul care merge după un căpitan din garda regelui Prusiei.

Cum străinii noştri mergeau destul de repede, făcură ocolul pămîntului în treizeci şi şase de ceasuri. E drept că soarele, sau mai degrabă pămîntul, face călătoria asta într-o zi; dar trebuie socotit că mergi mult mai uşor atunci cînd te învîrţi în jurul axei tale decît atunci cînd umbli pe jos. Se întoarseră aşadar acolo de unde plecaseră, după ce văzuseră balta aceea, aproape imperceptibilă pentru dînşii, care se cheamă Mediterana, şi iazul acela mititel care, sub numele de Oceanul cel Mare, înconjoară muşuroiul. Prichindelului

nici nu-i ajunsese pînă la genunchi, iar Micromegas abia dacă își udase călciicle. Umblară în toate părțile și făcură tot ce le sta în putință ca să afle dacă globul acesta e locuit sau nu. Se aplecară, se lungiră la pămînt, pipăind cu degetele. Dar ochii și mîinile lor, nefiind potrivite pentru micile ființe care se tîrăsc aici, nu primiră nici cea mai mică senzație care ar fi putut să-i facă să creadă că noi și confrații noștri locuitori ai acestei planete avem cinstea să existăm.

Piticul, care judeca uneori lucrurile cam prea repede, trase concluzia că pe pămînt nu-i nimeni. Primul argument era că nu văzuse pe nimeni. Micromegas îl făcu, cu politețe, să înțelcagă că argumentarea era destul de slabă.

— Dumneata, spuse el, cu ochii dumitale mici, nu vezi unele stele de-a cincizecea mărime pe care eu le văd foarte bine; tragi de aici concluzia că stelele acelea nu există?

— Nu, zise piticul, dar eu am pipăit bine.

— Da, însă ai simțit prost.

— Globul acesta, spuse piticul, e așa de rău construit, e așa de neregulat și are o formă care mi se pare așa de caraghioasă! Aici totul parcă e în haos: ia uită-te ce pîrîiașe, nici unul nu curge drept; iazurile astea nu sînt nici rotunde, nici pătrate, nici ovale și n-au nici o formă regulată; planeta asta e plină de o mulțime de pietricele ascuțite care mi-au zgîriat tălpile. (Erau munții.) Și pe urmă, ia te uită ce formă are tot globul! Cît de stîngaci se învîrtește împrejurul Soarelui, așa încît regiunile polare sînt sterpe! Să-ți spun drept, eu cred că pe aici nu-i nimeni, fiindcă niște oameni sănătoși la minte n-ar vrea să locuiască aici.

— Dar poate că într-adevăr cei care locuiesc aici nu sînt sănătoși la minte, zise Micromegas. Sînt oarecare aparențe ce mă fac să bănuiesc că toate acestea nu-s făcute degeaba. Dumneata spui că aici totul ți se pare neregulat fiindcă în Jupiter și în Saturn totul e aliniat. Poate tocmai din pricina asta aici este oare-

care învălmăşeală. Nu ţi-am spus că în călătoriile mele am observat totdeauna diversitate?

Saturnianul răspunse la toate aceste argumente. Discuţia n-ar mai fi luat sfîrşit dacă Micromegas, din fericire, înfierbîntîndu-se la vorbă, nu şi-ar fi rupt şnurul colierului său de diamante. Diamantele se rostogoliră pe jos: erau nişte pietre frumoase, de feluri te mărimi; cele mai mari cîntăreau două sute de ocale şi cele mici douăzeci şi cinci. Piticul culese cîteva de pe jos. Ducîndu-le la ochi, băgă de seamă că aceste diamante, prin felul cum erau şlefuite, erau nişte microscoape excelente. Luă atunci un mic microscop de o sută şaizeci de stînjeni diametru şi-l puse la ochi. Micromegas alese şi el unul de două mii cinci sute de stînjeni. Erau foarte bune; dar la început nu văzură nimic cu ele; trebuiau să le potrivească. În sfîrşit, locuitorul din Saturn văzu ceva imperceptibil care se mişca aproape de faţa apei în Marea Baltică: era o balenă. O luă uşurel cu degetul cel mic şi, punînd-o pe unghia degetului cel mare, o arătă lui Micromegas, care începu iarăşi să rîdă de micimea locuitorilor planetei noastre. Saturnianul, convins acum că lumea noastră e locuită, îşi închipui repede că e locuită numai de balene; şi fiindcă îi plăcea să cerceteze tot, vru să afle ce anume punea în mişcare acest atom de nimic, dacă avea idei, o voinţă, o libertate. Micromegas fu foarte încurcat: cercetă animalul cu atenţie şi ajunse la concluzia că nu era nici un motiv să se creadă că ar putea fi un suflet în el. Cei doi călători erau deci gata să creadă că în locuinţa noastră nu este spirit, cînd deodată, cu ajutorul microscopului, zăriră un lucru mai mare decît o balenă şi care plutea pe Marea Baltică. După cum se ştie, tocmai pe vremea aceea, un stol de filozofi se întorcea de la cercul polar[1]

[1] Aluzie la expediţia făcută în 1736—1737 în Norvegia de către Maupertuis, Clairaut, Le Monnier, Camus etc. şi fizicianul suedez Celsius, cu scopul de a determina turtirea polilor şi de a măsura un grad de meridian (n.t.).

unde făcuseră niște observații la care nimeni nu se mai gîndise. Gazetele au scris atunci că nava lor a fost aruncată de furtună și sfărîmată pe țărmul Golfului Botnic și că ei au scăpat cu mare greutate; dar nu se știe niciodată partea ascunsă a lucrurilor. Am să povestesc fără înconjur cum s-au petrecut lucrurile, fără să pun nimic de la mine, ceea ce nu-i de loc ușor pentru un istoric.

Capitolul V

EXPERIENȚE ȘI RAȚIONAMENTE ALE CELOR DOI CĂLĂTORI

Micromegas își duse încetișor mîna înspre locul unde se vedea obiectul, întinse două degete, le trase înapoi de teamă să nu se înșele, apoi le desfăcu, le strînse iar și apucă cu multă îndemînare corabia pe care erau domnii aceia și o puse pe unghie fără să o strîngă prea tare, de frică să n-o sfarme.

— E un animal cu totul deosebit de celălalt, spuse piticul din Saturn.

Micromegas puse în podul palmei ceea ce credea el că e un animal. Călătorii de pe corabie și marinarii, care crezuseră că erau luați pe sus de un uragan și care acum își închipuiau că ajunseseră pe vreo stîncă, începură să miște cu toții. Marinarii luară niște butoaie de vin, le aruncară în palma lui Micromegas și se aruncară și ei după ele. Geometrii își luară cadranele, sectoarele și niște fete lapone și se coborîră pe degetele lui Micromegas. Se agitară atîta încît Micromegas simți în sfîrșit ceva care îi gîdila degetele: era un baston cu cui în vîrf pe care unul din ei i-l înfipsese de vreo palmă în degetul arătător. După furnicătura asta, el își dădu seama că din animalul acela pe care îl ținea în palmă ieșise ceva, dar deocamdată nu-și închipui mai mult decît atîta. Microscopul, care abia putea deosebi o balenă de o corabie, nu

putea prinde niște ființe atît de imperceptibile cum sînt oamenii. Nu vreau să jignesc aici vanitatea nimănui, dar sînt silit să rog pe cei ce-și dau importanță să facă împreună cu mine o mică observație și anume: noi oamenii, cu statura noastră de cinci-șase palme, nu sîntem mai arătoși pe pămînt decît un animal care ar avea în înălțime a șase sute mia parte dintr-un deget și care ar sta pe o minge cu o circumferință de zece stînjeni. Închipuiți-vă acum o ființă care ar putea ține pămîntul în mînă și care ar avea organe ca și ale noastre; și se poate foarte bine să existe o mulțime de astfel de ființe: închipuiți-vă ce ar spune ele despre o bătălie ca aceea, de pildă, în care am cîștigat două sate pe care pe urmă a trebuit să le dăm înapoi.

N-am nici o îndoială că, dacă vreun căpitan de grenadieri va citi vreodată cele scrise aici, el va înălța cel puțin cu două palme chipiurile soldaților; dar îl anunț de pe acuma că tot degeaba va fi și că el și cu ai lui nu vor fi niciodată altceva decît niște ființe infinit de mici.

Cîtă iscusință minunată nu i-a trebuit filozofului nostru din Sirius ca să zărească atomii de care am vorbit! Cînd Leuwenhoek și Hartsoeker[1] au văzut ei cei dintîi ori au crezut că văd sămînța din care sîntem alcătuiți, n-au făcut nici pe departe o descoperire atît de uimitoare. Ce plăcere simți Micromegas cînd văzu că aceste gîngănii se agită, cînd observă toate mișcările lor, cînd urmări ceea ce făceau! Scoase un strigăt și dădu tovarășului său de călătorie un microscop.

— Uite-i, strigară deodată amîndoi; acum duc niște poveri în spate, se apleacă, se ridică iar.

Mîinile le tremurau de plăcerea de-a vedea niște lucruri atît de noi și de teama să nu le piardă. Saturnia-

[1] *Leuwenhoek* (născut la Delft în 1632, mort în 1723) și *Hartsoeker* (născut la Gouda—Olanda în 1656 și mort în 1725) sînt celebri prin descoperirile lor microscopice. Au descoperit spermatozoarii (n.t.).

nului, care trecuse de la prea multă neîncredere la o prea mare credulitate, i se păru că îi vede lucrînd la propagarea speciei.

— A, spuse el, am prins natura asupra faptului![1]

Însă îl înşelau aparenţele, ceea ce se întîmplă de multe ori, fie că te slujeşti, fie că nu te slujeşti de microscop.

Capitolul VI

CE LI S-A ÎNTÎMPLAT CU NIŞTE OAMENI

Micromegas, care era un observator mai bun decît piticul lui, văzu lămurit că atomii vorbeau între dînşii. Spuse acest lucru tovarăşului său care, ruşinat din pricină că se înşelase în privinţa procreaţiei, nu voi să creadă că asemenea fiinţe ar putea să-şi comunice idei. Saturnianul învăţa cu uşurinţă limbi străine ca şi Micromegas; dar pentru că nu-i auzea pe atomii noştri, presupunea că nu vorbesc; de altfel, cum ar fi putut avea organe vorbitoare aceste fiinţe imperceptibile şi ce ar fi putut ele să-şi spună? Ca să vorbeşti trebuie să gîndeşti sau măcar pe aproape. Dar dacă gîndeau, asta însemna că aveau ceva asemănător cu un suflet şi să atribui ceva asemănător cu un suflet acestor gîngănii i se părea absurd.

— Adineauri, spuse Micromegas, ai crezut că se drăgosteau. Crezi oare că poţi să te drăgosteşti fără să gîndeşti şi fără să rosteşti o vorbă cel puţin, fără să te faci înţeles? Şi crezi dumneata că e mai greu să produci un argument decît un copil? Mie mi se par şi una şi alta un mare mister.

— Nu mai îndrăznesc nici să cred, nici să tăgăduiesc; nu mai am nici o părere; trebuie să încercăm să

[1] Expresie fericită şi amuzantă a lui Fontenelle cu prilejul expunerii cîtorva observaţii de istorie naturală. (Nota ediţiei din Kehl), ediţie completă a operelor lui Voltaire, îngrijită de Beaumarchais şi apărută în anii 1784—1787.

cercetăm cu de-amănuntul aceste insecte, vom discuta după aceea.

— Foarte bine ai spus, zise Micromegas.

Şi scoase imediat nişte foarfece cu care îşi tăia unghiile. Din unghia degetului mare făcu un fel de megafon, ca o pîlnie largă, al cărei gît şi-l puse la ureche. Circumferinţa pîlniei acoperea corabia şi pe toţi cei care erau pe ea. Chiar vocea cea mai slabă intra în fibrele circulare ale unghiei, astfel încît, datorită iscusinţei lui, filozoful de sus auzi foarte bine bîzîitul gîngăniilor noastre de jos. În cîteva ceasuri izbuti să distingă vorbele şi, în fine, să priceapă franţuzeşte. Piticul făcu şi el la fel, deşi cu mai multă greutate. Mirarea lor creştea în fiecare clipă. Auzeau nişte gîze care vorbeau cu destul de multă judecată. Jocul acesta al naturii li se părea fără explicare. E lesne de închipuit că Micromegas şi saturnianul ardeau de nerăbdare să intre în vorbă cu atomii. Se temeau numai că vocea lor de tunet, mai ales accea a lui Micromegas, va surzi gîzele, fără să fie înţeleasă. Trebuiau s-o facă mai slabă. Pentru asta îşi puseră în gură un fel de scobitori al căror vîrf foarte ascuţit ajungea pînă lîngă corabie. Micromegas ţinea piticul pe genunchi şi corabia pe o unghie. Îşi înclină capul şi vorbi încet. În sfîrşit, cu aceste precauţii şi cu multe altele îşi începu astfel vorba:

— Insecte invizibile, pe care mîna Creatorului v-a făcut să vă naşteţi în prăpastia infinitului mic, mulţumesc Creatorului că a binevoit să-mi descopere nişte taine care păreau de nepătruns. Poate că la Curtea mea nu s-ar uita nimeni la voi. Dar eu nu disprețuiesc pe nimeni şi vă ofer ocrotirea mea.

Dacă a fost cineva mirat vreodată, apoi au fost oamenii care au auzit aceste cuvinte. Nu puteau ghici de unde veneau. Preotul corăbiei rosti rugăciunile împotriva vrăjilor, marinarii traseră cîteva înjurături şi filozofii de pe corabie făcură un sistem. Dar orice sistem făcură nu ghiciră cine vorbise. Piticul din Saturn, care avea o voce mai domoală decît a lui Micro-

megas, le spuse atunci pe scurt cu ce fel de inşi aveau a face. Le povesti călătoria în Saturn, le spuse cine era domnul Micromegas şi, după ce îi compătimi din pricină că erau aşa de mici, îi întrebă dacă au fost totdeauna în starea asta nenorocită, atît de aproape de pieire, ce făceau pe o planetă care părea să aparţină balenelor, dacă erau fericiţi, dacă se înmulţeau, dacă aveau suflet şi alte multe întrebări de felul acesta.

Un hîtru de pe corabie, mai îndrăzneţ decît ceilalţi şi jignit de faptul că cineva crede că el nu are suflet, observă pe cel care vorbea prin nişte pinule ţintite asupra unui cuadrant, făcu două măsurători şi, la a treia, spuse:

— Dumneata crezi, domnule, că, dacă ai o mie de stînjeni de la cap la picioare, eşti un...

— O mie de stînjeni! strigă piticul; nemaipomenit! de unde îmi ştie înălţimea? O mie de stînjeni! nu se înşală nici cu un deget măcar! Cum? atomul ăsta m-a măsurat! ştie geometrie, îmi cunoaşte dimensiunile; şi eu, care îl văd numai cu microscopul, nu le cunosc pe ale lui!

— Da, te-am măsurat, spuse fizicianul, şi acum am să-l măsor şi pe tovarăşul dumitale mai mare.

Propunerea fu primită. Excelenţa-sa se întinse jos fiindcă, dacă ar fi rămas în picioare, capul ar fi trecut dincolo de nori. Filozofii noştri îi băgară un copac înalt într-un loc căruia doctorul Swift i-ar spune pe nume, dar pe care eu mă voi feri să-l numesc din pricina marelui respect faţă de cucoane. Pe urmă, printr-o înşiruire de triunghiuri legate unele de altele, ajunseră la concluzia că ceea ce vedeau era într-adevăr un tînăr de o sută douăzeci de mii de palme domneşti.

Micromegas, atunci, rosti aceste cuvinte:

— Văd acum mai bine decît oricînd că nu trebuie să judeci nimic după mărimea sa aparentă. O, Doamne, care ai dat inteligenţă unor fiinţe care par atît de vrednice de dispreţ, infinitul mic îţi dă tot atît de puţină ostenteală ca şi infinitul mare; şi dacă e cu putinţă să existe fiinţe şi mai mici decît acestea, ele

ar putea să aibă o minte superioară minții pe care o au superbele animale pe care le-am văzut în cer și care numai cu talpa piciorului ar acoperi globul acesta pe care m-am coborît.

Unul dintre filozofi îi răspunse că putea fi sigur că există în adevăr ființe inteligente mult mai mici decît omul. Îi povesti nu basmele lui Virgiliu despre albine, ci ceea ce Swammerdam[1] a descoperit și Réaumur a disecat. Îi mai spuse că există animale care sînt față de albine ceea ce albinele sînt față de om, ceea ce Micromegas era față de animalele acelea atît de mari despre care vorbea, ceea ce animalele acelea sînt față de alte ființe înaintea cărora nu par decît niște atomi. Încetul cu încetul, conversația se făcu interesantă și Micromegas vorbi astfel...

Capitolul VII

DE VORBĂ CU OAMENII

— O, atomi inteligenți, în care Ființa eternă a vrut să-și arate îndemînarea și puterea, voi gustați negreșit cele mai curate bucurii pe planeta voastră fiindcă, cum aveți atît de puțină materie și păreți numai spirit, de bună seamă că în viață nu faceți altceva decît să iubiți și să cugetați; asta este adevărata viață a spiritelor. Nicăieri n-am văzut fericire adevărată, dar aici ea există fără îndoială.

La vorbele acestea, toți filozofii dădură din cap; și unul dintre ei, mai sincer decît ceilalți, mărturisi că, dacă pui deoparte un mic număr de locuitori pe care nu-i ia nimeni în seamă, toți ceilalți sînt o adunătură de nebuni, de răi și de nenorociți.

— Avem, spuse el, mai multă materie decît ne

[1] *Swammerdam* (1637—1680) a publicat, ca și Réaumur, mai multe lucrări despre insecte (n.t.).

trebuie ca să facem rău, dacă răul vine de la materie, şi prea mult spirit, dacă răul vine de la spirit. Ştii dumneata că, de pildă, în clipa cînd vorbesc, există o sută de mii de nebuni din specia noastră, cu pălării în cap, care omoară alte o sută de mii de animale cu turbane în cap sau care sînt omorîţi de acestea[1] şi că aproape pe tot pămîntul acest lucru se obişnuieşte din timpuri imemoriale?

Micromegas se înfioră şi întrebă care putea să fie cauza unor certuri atît de cumplite între nişte animale atît de plăpînde.

— E vorba, spuse filozoful, de nişte grămăjoare de noroi mari cît călcîiul dumitale. Dar să nu crezi cumva că vreunul dintre milioanele de oameni care se omoară unii pe alţii vrea măcar un pai din grămăjoara de noroi. E vorba numai ca grămăjoara de noroi să fie a unui om numit Sultan, ori a altui om numit, nu ştiu de ce, Cezar. Nici unul, nici altul n-au văzut vreodată şi nici nu vor vedea colţişorul de pămînt despre care e vorba, şi aproape nici unul din animalele care se omoară între ele n-a văzut vreodată pe animalul pentru care se omoară.

— Ce păcătoşi! strigă indignat Micromegas. Se poate oare închipui o asemenea turbare? Îmi vine să fac trei paşi şi să zdrobesc cu trei lovituri de picior tot acest furnicar de ucigaşi ridicoli!

— Nu te osteni degeaba, îi spuse cineva. Se duc ei singuri de rîpă. Trebuie să ştii că în zece ani nu mai rămîne nici a suta parte din nenorociţii aceştia; chiar dacă n-ar fi tras sabia, foamea, oboseala sau necumpătarea îi nimicesc mai pe toţi. Şi, de altfel, nu ei trebuie pedepsiţi, ci barbarii aceia sedentari care, din fundul cabinetelor lor, ordonă, în ceasurile cînd îşi fac digestia, măcelărirea unui milion de oameni şi care pe urmă aduc pentru asta mulţumiri solemne lui Dumnezeu.

[1] E vorba de războiul care a izbucnit în 1736 între Turcia de o parte şi Rusia şi Austria de alta şi care s-a isprăvit în 1739 prin pacea de la Belgrad (n.t.).

Pe Micromegas îl cuprinse mila față de mărunta rasă omenească în care descoperea niște contraste atît de uimitoare. El îi întrebă pe filozofi:

— Dacă sînteți dintre aceia puțini care sînt înțelepți și dacă, după cum se vede, nu omoriți pe nimeni pentru bani, atunci, spuneți-mi, vă rog, cu ce vă îndeletniciți?

Filozoful răspunse:

— Disecăm muște, măsurăm linii, adunăm numere; ne înțelegem bine cu privire la două sau trei puncte pe care le pricepem și ne ciorovăim cu privire la alte două sau trei mii pe care nu le pricepem.

Lui Micromegas și saturnianului le veni imediat gust să-i întrebe pe acești atomi cugetători cu privire la ce lucruri anume se înțelegeau între dînșii.

— Cît socotiți dumneavoastră, întrebă Micromegas, de la Sirius pînă la steaua cea mare a Gemenilor?

Toți răspunseră deodată:

— Treizeci și două de grade și jumătate.

— Cît socotiți de aici pînă la lună?

— De șaizeci de ori raza pămîntului, socoteală rotundă.

— Cît cîntărește aerul dumneavoastră?

Credea că cu asta i-a înfundat, dar toți îi spuseră că aerul cîntărește cam de nouă sute de ori mai puțin decît un volum egal de apă ușoară și de nouăsprezece mii de ori mai puțin decît aurul din monede. Piticul din Saturn, mirat de răspunsurile lor, fu cît pe ce să ia drept vrăjitori pe acești inși despre care, cu un sfert de ceas mai înainte, spusese că nu pot avea suflet.

Micromegas le mai puse o întrebare:

— Dacă știți așa de bine ce este în afara voastră, atunci fără îndoială că știți și mai bine ce este înăuntrul vostru. Spuneți-mi ce este sufletul vostru și cum vă formați ideile voastre.

Filozofii vorbiră toți deodată ca și mai înainte. Dar acum toți erau de păreri diferite. Cel mai bătrîn cita pe Aristot, altul rostea numele lui Descartes,

altul pe al lui Leibniz, altul pe al lui Locke. Un bătrîn peripatetician spuse tare şi hotărît:

— Sufletul este o *entelechie* şi o cauză prin care are puterea de-a fi ceea ce este. Aşa spune textual Aristot, pagina 633 din ediţia Luvrului: *entelecheia esti, etcaetera.*

— Nu prea înţeleg bine greceşte, spuse uriaşul.

— Nici eu, zise molia filozofică.

— Atunci de ce îl citezi pe Aristot în greceşte?

— Pentru că, spuse savantul, e firesc să citezi ce nu pricepi de loc în limba pe care o înţelegi cel mai puţin.

Cartesianul luă cuvîntul şi spuse:

— Sufletul este un spirit pur care a primit în pîntecele mamă-si toate ideile metafizice şi care, ieşind de-acolo, e obligat să se ducă la şcoală şi să înveţe din nou tot ce a ştiut atît de bine şi nu va mai şti.

— Atunci, răspunse animalul de opt leghe, nu mai era nevoie ca sufletul tău să fie atît de savant în pîntecele mamei tale pentru ca să fie atît de ignorant cînd are să-ţi crească barbă şi mustăţi. Dar ce înţelegi tu prin spirit?

— Ce întrebare! spuse filozoful; habar n-am: se zice că nu e materie.

— Dar ştii măcar ce-i materia?

— Cum să nu? Iată, de exemplu, piatra asta e cenuşie şi de-o anumită formă; are trei dimensiuni; e grea şi e divizibilă.

— Bine, spuse Micromegas, dar poţi să-mi spui ce este lucrul acesta care ţi se pare cenuşiu, greu şi divizibil? Tu vezi cîteva însuşiri, dar miezul lucrului îl cunoşti?

— Nu.

— Atunci nu ştii ce-i materia.

Domnul Micromegas, întorcîndu-se către alt înţelept pe care îl ţinea pe deget, îl întrebă ce este sufletul lui şi ce face.

— Nimic, răspunse filozoful acesta care era din

şcoala lui Malebranche; Dumnezeu face tot pentru mine; în el văd tot; el face tot fără ca eu să am vreun amestec.

— Asta e ca şi cum n-ai fi, spuse înţeleptul din Sirius. Şi tu, prietene, spuse el unui leibnizian care era pe-acolo, ce-i sufletul tău?

Leibnizianul răspunse:

— E un ac care arată ceasurile în timp ce trupul meu sună; sau, dacă vrei, sufletul sună în timp ce trupul arată ceasul; sau sufletul meu e oglinda universului şi trupul meu e rama acestei oglinzi: e foarte lămurit.

Un partizan al lui Locke era pe-aproape şi, cînd Micromegas îl întrebă şi pe dînsul, răspunse:

— Nu ştiu cum gîndesc, dar ştiu că totdeauna am gîndit numai asupra celor transmise de simţurile mele. Că există substanţe imateriale şi inteligente, de asta nu mă îndoiesc de loc. Dar că lui Dumnezeu i-ar fi cu neputinţă să insufle materiei gîndul, de asta mă îndoiesc mult. Am respect faţă de puterea eternă; nu-i treaba mea s-o limitez. Nu afirm nimic, mă mulţumesc să cred că sînt mai multe lucruri posibile decît ne închipuim.

Animalul din Sirius zîmbi; nu-l socoti pe acesta cel mai puţin înţelept; iar piticul din Saturn l-ar fi îmbrăţişat pe discipolul lui Locke dacă n-ar fi fost o atît de mare disproporţie între dînşii. Era însă pe acolo, din nefericire, un animal microscopic cu potcap care tăie vorba tuturor acelor mici animale filozofice. Spuse că el cunoştea tot secretul, că răspunsul se găsea în *Summa theologica* a sfîntului Toma din Aquino. Îi privi de sus pînă jos pe cei doi locuitori ai cerului şi le spuse că persoana lor, lunile lor, sorii lor, stelele lor, totul era făcut numai şi numai pentru om. La vorbele acestea, călătorii noştri, sprijininduse unul de altul, fură apucaţi de rîsul acela fără sfîrşit care, după Homer, este apanajul zeilor. Umerii şi pîntecele li se cutremurau şi, în zguduielile acestea, corabia pe care Micromegas o ţinea pe unghie căzu în

buzunarul saturnianului. Începură amîndoi s-o caute. În sfîrşit găsiră echipajul şi-l potriviră iar cum trebuie. Micromegas luă iar în palmă gîzele. Vorbi iarăşi cu ele, cu multă bunătate, deşi în fundul inimii era supărat cînd vedea că cei infinit de mici au o mîndrie aproape infinit de mare. Le făgădui că va face pentru dînşii o carte frumoasă de filozofie, scrisă foarte mărunt ca s-o poată citi, şi că din cartea asta vor afla adevărul. Chiar aşa şi făcu; înainte de-a pleca le dădu volumul. Volumul fu adus la Paris, la Academia de Ştiinţe. Dar cînd secretarul academiei îl deschise, nu văzu nimic decît nişte file albe.

— A, spuse el, eram sigur!